

37.13

UNDERVISNINGSGVEJLEDNING
FOR FOLKESKOLEN

2

*Special
undervisning
1979*

UNDERVISNINGSMINISTERIET

UNDERVISNINGSVEJLEDNING
FOR FOLKESKOLEN
2

*Special
undervisning
af elever med generelle
indlæringsvanskeligheder*

UNDERVISNINGSMINISTERIET 1979

Forord

De senere års bestræbelser på at undervise elever med generelle indlæringsvanskeligheder (psykisk hæmmede) i folkeskolens almindelige klasser stiller betydelige krav til lærere, rådgivning og bevillende myndigheder. Forudsætningen for et godt resultat er et nært samarbejde mellem hjem og skole.

Udviklingen har medført, at elever, der ville være berettiget til undervisning i skoler under særfor sorgen, er forblevet i folkeskolens almindelige eller specielle klasser. Den ændrede skoleplacering af svært handicappede, den pædagogiske udvikling i årene siden 1961 og ændringer i folkeskoleloven har nødvendig-

gjort en revision af reglerne om undervisning af elever med generelle indlæringsvanskeligheder. De nye regler, som erstatter reglerne i cirkulæret af 4. august 1961 om specialundervisning af svagtbegavede børn, er nu indeholdt i bekendtgørelse af 25. august 1978 om specialundervisning af elever med generelle indlæringsvanskeligheder. Den efterfølgende vejledning bygger på denne bekendtgørelse, som er optaget som bilag I. Endvidere er som bilag II medtaget forslag til vejledende timefordelingsplan for specialklasser, og som bilag III er optaget en fortegnelse over litteratur og tidsskrifter.

*Undervisningsministeriet, direktoratet for folkeskolen,
folkeoplysning, seminarier m. v.,
den 18. maj 1979.*

Asger Baunsbak-Jensen

/ I. Skov Jørgensen

Indhold

	Side
Indledning	7
1. Eleverne	9
2. Tidspunktet for iværksættelse af specialundervisning.....	10
3. Specialundervisningens forskellige former.....	11
3.1. Specialundervisning i klassen.....	11
3.2. Specialundervisning på hold.....	11
3.3. Specialundervisning i undervisningsklinik	12
3.4. Undervisning i specialklasse	12
3.5. Enkeltmandsundervisning	13
3.6. Skoleklinik	13
4. Undervisningens indhold	14
5. Overgang fra skole til erhverv.....	17
5.1. Kurator	17
5.2. Erhvervspraktik	17
5.3. Arbejdspraktik	18
6. Lærernes uddannelse	20
7. Andre personalegrupper.....	21
8. Lokaler	22

Bilag I: Bekendtgørelse af 25.8.1978 om folkeskolens specialundervisning af elever med generelle indlæringsvanskeligheder.

Bilag II: Vejledende timefordelingsplan for specialklasser med tilhørende bemærkninger.

Bilag 111 : Litteraturliste.

Indledning

Generelle indlæringsvanskeligheder kan føre til alvorlige skolevanskeligheder. Det er derfor skolens opgave gennem en individualiseret undervisning, specielt ved begynderundervisningen, at støtte eleverne bedst muligt og, hvor det skønnes nødvendigt, at sørge for henvisning til specialundervisning eller anden specialpædagogisk bistand. Sådanne foranstaltninger skal gribe mindst muligt ind

i skoleforløbet, og der bør sigtes mod, at eleven vender tilbage til den almindelige undervisning, så snart det skønnes forsvarligt.

Elever med generelle indlæringsvanskeligheder vil tillige kunne henvises til folkeskolens øvrige former for specialundervisning efter de herom gældende regler, jfr. bekendtgørelsens § 7.

Elever med generelle indlæringsvanskeligheder viser betydelig spredning med hensyn til intellektuel udvikling, praktisk færdighed samt i følelsesmæssig og social modenhed. Der foreligger ofte forsinket sproglig udvikling, snæver begrebs- og forestillingsverden, manglende selvtillid, følelsesmæssig ustabilitet, ringe udholdenhed, nedsat modstandskraft mod sygdomme samt lettere syns- og hørevanskeligheder og andre handicap.

Elever med generelle indlæringsvanskeligheder mangler hyppigt det normalt udviklede barns interesse for sine omgivelser. De gør færre og mere upræcise iagttagelser og stiller færre spørgsmål i forbindelse med deres oplevelser.

I undervisningen giver disse handicap sig ofte til kende ved, at eleven har svært ved

at abstrahere og arbejde med symboler,

at indse sammenhænge og drage slutninger,

at fastholde indlært stof og

at omstille sig til nyt arbejde, nye situationer og nye mennesker.

Hvor kun et enkelt af disse handicap er udpræget, lader det sig rimeligt let afhjælpe. Optræder flere samtidig, vil hvert enkelt handicap være en større belastning, end tilfældet er, når det forekommer isoleret. Det kan da være tvivlsomt at udpege et handicap som hovedårsag til elevens vanskeligheder, hvorfor hjælpen må sættes ind på alle de områder, hvor der skønnes at være behov og mulighed derfor. Det vil ofte kræve et nøje planlagt samarbejde mellem flere faggrupper, med det sigte, at undervisning og støtteforanstaltninger danner en velkoordineret helhed.

2

Tidspunktet for iværksættelse af specialundervisningen

Barnets intellektuelle, følelsesmæssige og sociale funktion er resultatet af en udvikling længe inden skolegangens begyndelse. Det er karakteristisk for de her omhandlede elever, at de ved skolegangens begyndelse kan have så væsentlige mangler i udviklingen, at der bør sættes ind herover for før skolens traditionelle

undervisningstilbud kan have mening for dem.

Det er derfor nødvendigt, at foranstaltninger til fremme af barnets udvikling sættes ind tidligst muligt, allerede i børnehaveklassen, og fra 1. klasses trin.

Om fremgangsmåden ved henvisning til specialundervisningen henvises til bekendtgørelsens § 8.

Specialundervisningens forskellige former **3**

Bekendtgørelsen anviser i §§ 2 og 3 forskellige former for specialundervisning af elever med generelle indlæringsvanskeligheder. Hvilke former, det enkelte skolevæsen bør vælge, afhænger af konkret vurdering, herunder skolestørrelse, klassekvotient og elevens vanskeligheder. Der må imidlertid ikke ensidigt lægges vægt på en enkelt undervisningsform. Tilbudene skal kunne varieres under hensyn til elevernes forskellige behov.

Hvis forholdene taler derfor, vil undervisningen i specialklasse kunne etableres ved et samarbejde mellem flere kommuner og eventuelt med amtskommunen. For at imødekomme ønsket om mulighed for integration af specialklassens elever og lærere kan der etableres samarbejde mellem en specialklasse og almindelig klasse.

Specialundervisningen af elever med generelle indlæringsvanskeligheder kan tilrettelægges på følgende måder:

3.1. Specialundervisning i klassen

Erfaringerne inden for denne form for specialundervisning er for sparsomme til at danne grundlag for opstilling af en generel metodik, men da det er den form, der griber mindst ind i elevens skoleforhold og som samtidig giver de bedste muligheder for samarbejde mellem klasselærer og specialundervisningslærer, bør man i særlig grad have op-

mærksomheden rettet mod denne form for specialundervisning. Specialundervisning i klassen gives af en lærer, der gennem særlig uddannelse har kvalificeret sig dertil, jfr. bekendtgørelsens § 16.

Lærertimetallet må tildeles under hensyntagen til sværhedsgraden af elevens handicap og med baggrund i den skolepsykologiske indstilling. Det bør dog mindst omfatte 1 time daglig, således at speciallæreren daglig kan følge elevens (elevernes) arbejde. Lærerne bør have et nært samarbejde om undervisningen. Det vil dog være nødvendigt, at også anden form for specialundervisning er til rådighed, således at man eventuelt periodevis kan henvise hertil.

3.2. Specialundervisning på hold

Denne undervisning, der fortrinsvis gives i fagene dansk og regning/matematik, skal ikke give eleven hele undervisningen i de pågældende fag, hvorfor der bør være et nært samarbejde mellem den lærer, der giver eleven specialundervisning, og elevens andre lærere, især læreren i dansk og i regning/matematik. Holdundervisningen må for den enkelte elev søges tilrettelagt på en sådan måde, at undervisningstimerne i det omfang, det er muligt, falder sammen med klassens timer i det pågældende fag.

Antallet af elever, som undervises sammen på hold, må ikke overstige 4, jfr. bekendtgørelsens § 5, stk. 1.

3.3. Specialundervisning i undervisningsklinik

Undervisningsklinikken lærere overtager i henvisningsperioden det fulde ansvar for elevens undervisning i det (de) fag, hvori der gives specialundervisning, men det kan, som forberedelse til elevens tilbageføring til den almindelige undervisning, være hensigtsmæssigt samtidigt i en periode at lade eleven følge enkelte af klassens timer inden for det pågældende fag. På tilsvarende måde kan en elev fortsætte i undervisningsklinik et mindre antal timer, efter at eleven i øvrigt har genoptaget undervisningen i det pågældende fag i sin egen klasse, jfr. bekendtgørelsen § 9, stk. 3. Der bør være et nært samarbejde mellem speciallæreren og fagets lærer, så eleven vedblivende føler sig knyttet til sin klasse, og der må sigtes mod elevens tilbagevenden til klassens undervisning, så snart det skønnes forsvarligt.

Ud over at varetage undervisningen af handicappede elever kan undervisningsklinikken få betydning ved at give vejledning med hensyn til specialundervisning i klassen af elever med generelle indlæringsvanskeligheder i dansk og regning/matematik, og ved at udlåne egnede undervisningsmaterialer til dette brug.

En nærliggende opgave i så henseende vil være at følge elever, der udskrives fra klinikken, med henblik på at fremme deres tilpasning til undervisningen i klassen.

Undervisningsklinikker skal være åbne mindst 25 timer ugentlig, jfr. bekendtgørelsen § 6, stk. 2, dvs. almindeligvis 5 timer daglig, således at eleverne kan få deres timer i klinikken samtidig med, at klassen undervises i det pågældende

fag. Skulle der forekomme ledige timer i klinikken, vil disse kunne udnyttes til at give vejledning med hensyn til specialundervisning i klassen af elever med generelle indlæringsvanskeligheder, jfr. ovenfor.

Specialundervisning i undervisningsklinik bør ikke fordeles mellem flere end to, undtagelsesvis tre lærere. Disse må have gennemført den nødvendige teoretiske specialuddannelse, jfr. bekendtgørelsen § 16 og nedenfor i afsnit 6, og have erfaring fra almindelig undervisning. Antallet af elever, der undervises sammen i undervisningsklinik, må ikke overstige 6, jfr. bekendtgørelsen § 5, stk. 1.

3.4. Undervisning i specialklasse

Elever, der henvises til specialklasse, modtager her undervisningen i alle fag, således at tilhørsforholdet til deres almindelige klasse ophører. Der er således tale om et alvorligt indgreb i skoleforløbet, der ikke bør foretages, medmindre overflytning til et beskyttet miljø skønnes nødvendig, for at skolegangen kan få et meningsfyldt indhold.

Hvor der er mulighed herfor, kan elever fra specialklasse i fag, hvor pågældende elev kan følge undervisningen, henvises til almindelig klasse efter individuel vurdering og efter samråd med forældrene.

Specialklasser kan placeres som klasserækker ved almindelige skoler eller samles på en specialscole. De kan oprettes af primærkommuner eller ved fælleskommunalt samarbejde, og de kan desuden oprettes ved amtskommunens

foranstaltning. Der må stilles store krav til lærerkvalifikationer, ligesom klasserne bør være højt prioriteret med hensyn til undervisningslokaler og pædagogiske hjælpemidler.

I årgangsdelte specialklasser må elevtallet ikke ved skoleårets start overstige 6 i 1. og 2. specialklasse og 10 i 3.-10. specialklasse, jfr. bekendtgørelsen § 5, stk. 3.

Hvor forholdene gør det nødvendigt, kan en specialklasse omfatte elever fra to eller flere sammenhængende klassetrin. I sådanne tilfælde må elevtallet ikke ved skoleårets begyndelse overstige 5 i 1. og 2. specialklasse og 8 i 3.-10. specialklasse, jfr. bekendtgørelsen § 5, stk. 3. Omfatter en specialklasse elever fra 2. og 3. klassetrin bør elevtallet ikke overstige 5 ved skoleårets begyndelse. Det bør endvidere sikres, at elever i specialklasser omfattende flere årgangstrin ikke stilles ringere med hensyn til antal af undervisningstimer end elever på samme klassetrin i årgangsdelte specialklasser.

Specialklassernes undervisning kan i fornødent omfang suppleres med enkeltmands-, hold- eller klinikundervisning, der fastsættes efter indstilling fra den skolepsykologiske rådgivning.

Elever, der har så alvorlige generelle indlæringsvanskeligheder, at specialklassen selv med supplerende specialundervisning ikke kan give dem de nødvendige udviklingsbetingelser, kan efter aftale med de implicerede myndigheder overflyttes til en for dem særlig tilrettelagt undervisning.

Fra specialklasser kan elever føres gradvis tilbage til den almindelige undervisning ved i en periode at modtage

undervisning begge steder, jfr. bekendtgørelsen § 9, stk. 3.

Elever, der overflyttes til almindelig klasse, skal inden og eventuelt efter overflytningen have supplerende undervisning i de fag, hvor det måtte være nødvendigt.

3.5. Enkeltmandsundervisning

Denne undervisningsform kan undtagelsesvis tages i anvendelse, når andre former for specialundervisning ikke lader sig gennemføre.

Enkeltmandsundervisning kan endvidere i svære tilfælde gives som supplement til anden specialundervisning.

3.6. Skoleklinik

Skoleklinikker har hidtil kun kunnet oprettes i henhold til § 4 i cirkulære af 4. februar 1972 om observationsundervisning samt § 3 i cirkulære af 22. maj 1974 om specialundervisning af læse-retarderede elever og har således alene omfattet elever med adfærdsproblemer og psykiske lidelser eller læseretarderede elever. Efter bekendtgørelsen om specialundervisning af elever med generelle indlæringsvanskeligheder kan skoleklinikker nu også oprettes med disse elever som grundlag, hvis antallet af elever med behov for specialundervisning af denne art ikke kan begrunde oprettelse af en undervisningsklinik. Dette betyder imidlertid ikke, at der skal oprettes flere klinikker, hvis der er behov for flere arter af klinikundervisning, idet skoleklinikken netop er karakteriseret ved, at den modtager elever med forskellige handicap, jfr. bekendtgørelsen § 3.

Specialundervisningen af elever med generelle indlæringsvanskeligheder har til formål at fremme elevernes udvikling i overensstemmelse med de i folkeskolelovens formålsbestemmelse angivne retningslinier og at støtte dem ved overgangen fra skole til erhvervsliv, jfr. bekendtgørelsen § 1, stk. 2. Undervisningen må sigte mod, at eleverne får mulighed for at deltage i almindelige sociale aktiviteter og for at kunne udfylde en plads i samfundet.

Eleven må lære at vurdere sine forudsætninger og udnytte de muligheder, disse giver.

Undervisningen skal lægges til rette efter individuelle undervisningsprincipper. Det vil bl. a. sige, at undervisningsstoffet skal trindeles efter langsomt stigende sværhedsgrad, således at eleven kan arbejde i det tempo, der tillader indlæring af et trins stof og den fornødne kontrol med, at indlæringen er tilstrækkelig grundig, før eleven går til arbejdsstoffets næste trin.

Eleverne bør dog samles i grupper eller klassevis om emner, der egner sig til fælles bearbejdelse eller om situationer, hvor fællesskabet om det indlærte opleves. Vægten bør i denne sammenhæng lægges på at motivere og orientere. Fællesarbejde skal lægges således til rette, at elever med vidt forskellige forudsætninger kan få udbytte af at deltage deri.

Den sociale udvikling støttes under hele skoleforløbet, så eleverne vænnes

til at følge almindeligt anerkendte normer, til at vise hensyn og til at respektere andres meninger.

Modersmålet er af grundlæggende betydning for den personlige udvikling og for forholdet til andre. Man bør derfor give eleverne mulighed for at arbejde med sproget og dets begreber på mange måder. Undervisningen i de praktiske fag bør tilrettelægges, så den også virker sprogopbyggende.

Især i de første skoleår må der lægges vægt på træning af elevernes motorik med henblik på at fremme deres kropsbevidsthed og muskelherredømme, således at udviklingen af manuelle funktioner fremmes.

Den kreative udvikling støttes gennem praktisk-musiske fag. Herigennem kan den intellektuelle udvikling fremmes, og det er i den forbindelse væsentligt, at eleverne stilles over for opgaver, der virker udfordrende, men ikke for vanskelige.

Tilrettelæggelse af undervisningen forudsætter en grundig beskrivelse af eleven. Denne beskrivelse indeholder oplysninger om elevens hidtidige skoleforløb, sundhedstilstand og hjemlige baggrund samt psykologiske og pædagogiske undersøgelser.

Engelsk er et obligatorisk fag på 5. til 9. klassetrin i almindelige klasser og på 6. og 7. klassetrin i specialklasser for elever med generelle indlæringsvanskeligheder.

Erfaringsmæssigt vil en del elever med generelle indlæringsvanskeligheder have usædvanligt store vanskeligheder med dette fag. Disse elever kan være elever fra specialklasse, men de kan også være elever fra almindelige klasser, der modtager specialundervisning efter bekendtgørelsen § 2, nr. 1, 2, 3 eller 5. Der bør tilbydes disse elever en særligt tilrettelagt undervisning i engelsk på små hold eller i særlige tilfælde som enkeltmandsundervisning. Kun, hvor heller ikke en sådan undervisning findes hensigtsmæssig, bør fritagelse fra faget overvejes, jfr. bekendtgørelsen § 12.

Det er af største betydning, at man følger udviklingen hos eleverne. Ifølge bekendtgørelsen § 9, stk. 1, skal skolepsykologen regelmæssigt drøfte elevernes udvikling med den lærer, der forestår specialundervisningen og med forældrene og klasselæreren. I disse drøftelser bør skolekonsulenten for specialklasser (skolekonsulenten for specialundervisning) deltage. Eleven bør eventuelt tillige inddrages. Forældrene bør underrettes om resultatet af drøftelserne.

Mindst én gang om året skal skolepsykologen på grundlag af disse drøftelser tage stilling til, om specialundervisningen kan begrænses, eller om den eventuelt bør udvides, jfr. bekendtgørelsen § 9, stk. 2.

Beslutning om ophør af specialundervisning træffes af skolens lærerråd efter indstilling fra skolepsykologen, jfr. bekendtgørelsen § 9, stk. 2.

Forældrene skal altid underrettes om ændringer i elevens undervisningssituation, jfr. bekendtgørelsen § 9, stk. 2.

Skolen udfærdiger afgangsbrev for

elever, der går ud af skolen efter 7. klassetrin eller senere.

Der vil senere blive udsendt supplement til vejledningen om karaktergivning m. v., når der foreligger nærmere regler herom i henhold til lov nr. 302 af 8. august 1978 om ændring af lov om folkeskolen (Overtagelse af særforsorgsundervisningen).

Ved skolegangens ophør returnerer skolen den skolepsykologiske rapport til skolepsykologisk rådgivning.

Ifølge bekendtgørelsens § 10 skal der udarbejdes særlige læseplaner og timefordelingsplaner for *specialklasser*. Som bilag II er optaget forslag til vejledende time- og fagfordelingsplaner for specialklasser. Læseplanerne udarbejdes med sigte på undervisningsministeriets bekendtgørelse af 24. september 1975 om formålet med folkeskolens fag, undervisningsministeriets bekendtgørelse af 27. november 1975 om undervisning i visse emner som led i folkeskolens obligatoriske fag og undervisningsministeriets bekendtgørelse af 28. november 1975 om undervisningen i folkeskolens valgfag. Fagenes indhold og eventuelle forslag til metode må udarbejdes under hensyntagen til elevernes handicap, og der må være mulighed for i særlige tilfælde at udarbejde en individuel læseplan til en elev.

Undervisningen på *1.-9. klassetrin* i specialklasser omfatter ifølge bekendtgørelsen § 9 de samme obligatoriske fag som i folkeskolens almindelige klasser, jfr. folkeskolelovens § 4, stk. 1, idet der dog er fastsat visse afvigelser med hensyn til fagenes placering. Herudover er kredsen af de obligatoriske fag udvidet

med uddannelses- og erhvervsorientering på 8.-9. klassetrin.

Da det for elever med generelle indlæringsvanskeligheder er vigtigt, at de får mulighed for at se fagene i sammenhæng, er der mulighed for at tilrettelægge undervisningen som ikke fagdelt undervisning i et videre omfang end efter de almindelige regler i folkeskolelovens § 4. Bestemmelser herom optages på undervisningsplanen.

Der skal tilbydes eleverne undervisning i engelsk og tysk på 8.-9. klassetrin.

Om undervisning i engelsk og muligheden for at blive fritaget herfor i henhold til bekendtgørelsens § 12 henvises til det foran anførte.

Undervisningen i *10. klasse* omfatter ifølge bekendtgørelsens § 10, stk. 3, de

samme obligatoriske fag, som i folkeskolens 10. klasse, dog er faget engelsk udgået, og fagkredsen er udvidet med regning/matematik og uddannelses- og erhvervsorientering.

Der skal tilbydes eleverne undervisning i kristendomskundskab.

Ud over denne undervisning kan der endvidere tilbydes eleverne på 8.-10. klassetrin i specialklasser de samme valgfag som i folkeskolen, jfr. folkeskolelovens § 9.

Elevtallet på valgfagshold bør i gennemsnit ikke overstige 4, medmindre holdene etableres i et samarbejde med en almindelig klasse.

Elever på 10. klassetrin i specialklasser bør endvidere tilbydes arbejdspraktik, jfr. bekendtgørelsens § 11 samt neden for under afsnit 5.3.

Et af formålene med specialundervisningen af elever med generelle indlæringsvanskeligheder er at støtte dem ved overgang fra skole til erhvervsliv, jfr. bekendtgørelsens § 1, stk. 2, og skolen skal ifølge bekendtgørelsens § 15 medvirke til, at en elev ikke som følge af manglende evne til at honorere de boglige krav afskæres fra fortsat uddannelse tilpasset elevernes lyst og anlæg.

I de sidste skoleår vil uddannelses- og erhvervsorientering derfor udgøre en vigtig del af undervisningen. Eleverne må hjælpes til realistisk at tage stilling til foreliggende erhvervsmuligheder, ligesom de må være orienteret om arbejdsforhold, faglige organisationer, arbejdsformidling m. v. Hertil kommer, at eleverne på 8.-10. klassetrin kan tilbydes valgfaget arbejdskendskab, jvf. undervisningsvejledning nr. 26, 1976, om arbejdskendskab.

Før udskrivning gives der oplysninger om muligheder for videre uddannelse, f. eks. inden for fritidsundervisningen, samt om fritidsbeskæftigelser.

Hvis en elev ved skolegangens ophør har behov for fortsat specialundervisning, kuratorbistand eller socialrådgivning orienterer skolepsykologen forældrene og eleven om muligheden for denne bistand, jfr. bekendtgørelsens § 14.

5.1. Kurator

Kurator har til opgave at yde elever med

generelle indlæringsvanskeligheder samt deres hjem og skole rådgivning om mulighederne for fortsat undervisning og uddannelse. Kurator medvirker ved tilrettelæggelsen af erhvervs- og arbejdspraktik samt ved undervisningen i uddannelses- og erhvervsorientering. Ved skolegangens afslutning og i de første år derefter er kurator i fornødent samarbejde med arbejdsformidlingen og social- og sundhedsforvaltningen behjælpelig med placering af de unge i erhvervslivet, jfr. bekendtgørelsens § 15, ligesom han om fornødent bistår dem ved løsningen af andre problemer, herunder ansøgning vedrørende sociale hjælpeforanstaltninger.

5.2. Erhvervspraktik

Under erhvervspraktik placeres eleverne ulønnet på virksomheder eller i institutioner i én eller ofte to uger og eventuelt gentagne gange inden for forskellige erhvervsområder og fordelt over en periode på et par år. Erhvervspraktik kan om nødvendigt henlægges til beskyttede virksomheder.

Udover udsendelse i praktik kan eleverne tilbydes kurser i andre skoleformer, f. eks. tekniske skoler og specialarbejderskoler.

Undervisning på faglige skoler bør tidligst arrangeres i 9. skoleår, da undervisningen ofte har et klart erhvervsrettet sigte.

Praktikudsendelse kan organiseres på

forskellige måder. Flere forsøg har understreget betydningen af, at praktikken tilrettelægges individuelt med hensyn til tidspunkt og varighed.

Om praktik i øvrigt henvises til kapitel 6 i undervisningsvejledning, nr. 19, 1976, om uddannelses- og erhvervsorientering.

5.3. Arbejdspraktik

En særlig form for praktik er den såkaldte arbejdspraktik, som kan anvendes for specialklasseelever i 10. skoleår.*)

Ved arbejdspraktik udstationeres eleverne på en virksomhed eller i en institution i en længere periode, jfr. bekendtgørelsens § 11. Arbejdspraktik vil om nødvendigt kunne henlægges til beskyttede virksomheder. Praktikanten beskæftiges ved et passende arbejdsområde for bl. a. at få lejlighed til at følge en normal arbejdsgang. Praktikanten får ofte udbetalt en »arbejdsdusør«.

Arbejdspraktikken tilrettelægges sædvanligvis på en af følgende måder:

1. Eleven går i skole fra kl. 8-11 og derefter på arbejde.
2. Eleven går i skole i 3 dage og på arbejde i 2 dage om ugen.
3. Eleven går i skole i 2 dage og på arbejde i 3 dage om ugen.
4. Eleven udtages fra en afgangsklasse og går på arbejde på fuld tid i en

*) En kortere arbejdspraktik vil eventuelt kunne gennemføres tidligere end på 10. klassetrin under forudsætning af, at den tilrettelægges i overensstemmelse med bestemmelserne i folkeskolelovens § 9, § 13 og § 14.

periode, hvorefter eleven vender tilbage til skolen.

Hovedsynspunktet bag samtlige uddannelses- og erhvervsorienterede arrangementer, herunder arbejdspraktikken er, at disse er et led i skolens undervisning.

Eleverne er derfor ikke arbejdstagere i gængs forstand. Dette medfører, at sociale beskyttelseslove, der er gældende i almindelige arbejdsforhold, ikke omfatter arbejdspraktik.

Eleverne er således ikke berettiget til feriepenge og sygedagpenge. De er endvidere ligesom erhvervspraktikanter ikke omfattet af arbejdsgivers pligt til ulykkesforsikring. Der er i stedet opnået hjemmel til, at staten ligesom ved erhvervspraktik påtager sig at udrede erstatning efter ulykkesforsikringslovens regler til arbejdspraktikanter ved tilskadekomst i forbindelse med ophold i arbejdspraktik, samt erstatning for skader som arbejdspraktikanter måtte forvolde under praktikopholdet, og som de efter almindelige erstatningsregler kan drages til ansvar for. I tilfælde af ulykke eller skade vil fremgangsmåden være den, at der udfyldes et anmeldesskema, som rekvireres fra det stedlige arbejdsformidlingskontor. Skemaet sendes gennem formidlingskontoret til arbejdsdirektoratet, der forestår ordningens nærmere administration.

Den lægeundersøgelse og helbredsattest, der kræves ved beskæftigelse af unge under 18 år kan indtil videre udelades ved arbejdspraktik, forudsat at de unge ikke sættes til arbejde, som de efter skolelægens udtalelse er uegnede til

på grund af deres helbredstilstand. Såfremt elevens arbejde ved arbejdspraktik i en virksomhed overgår til egentlig ansættelse i virksomheden, f. eks. ved skolegangens ophør, skal der senest på dette tidspunkt foretages en helbredsundersø-

gelse. Arbejdspraktik falder ikke ind under lærlingelovens regler.

Der henvises i øvrigt til kapitel 6, afsnit 6.2.9. i undervisningsvejledning for folkeskolen, nr. 19 1976 om Uddannelses- og erhvervsorientering.

Undervisning af elever med generelle indlæringsvanskeligheder gives af folkeskolelærere, der har gennemgået pædagogisk speciale C på seminariet eller tilsvarende uddannelse ved Danmarks Lærerhøjskole, jfr. bekendtgørelsens § 16, stk. 1, og så vidt muligt har suppleret denne uddannelse med specialpædagogiske kurser og studievirksomhed, f. eks. sprogstimulering, tale- og høreundervisning, motorisk træning og musik som pædagogisk hjælpemiddel.

Studiebesøg ved andre landes specialundervisning vil kunne bidrage til tiltrængt fornyelse af undervisningen af elever med generelle indlæringsvanskeligheder.

For specialundervisningen på under-

visningshold og for enkeltmandsundervisning vil der indtil videre ikke blive stillet krav om specialuddannelse, såfremt læreren i længere tid har arbejdet inden for dette område og derved fået den fornødne praktiske erfaring, jfr. bekendtgørelsens § 16, stk. 2.

Specialundervisningen bør koncentreres hos få lærere, således at disse kan varetage denne undervisning som en væsentlig del af deres arbejde på skolen.

Konsulenter for specialklasser bør have gennemgået speciallæreruddannelse på Danmarks Lærerhøjskole. Konsulenter for kuratorvirksomhed bør tilsvarende have gennemgået uddannelse her til på Danmarks Lærerhøjskole og i fornødent omfang følge efteruddannelser.

Da elever med generelle indlæringsvanskeligheder ofte har handicap på flere områder, er det nødvendigt at kunne iværksætte træning og hjælpeforanstaltninger af anden art end den egentlige undervisning.

Der vil især være behov for følgende foranstaltninger:

- a. Udvidet bistand fra skolepsykologisk rådgivning, idet skolepsykolog, klinisk psykolog og socialrådgiver sammen med skolekonsulent for specialklasser og for tale-høreundervisning ofte må inddrages i videre omfang end for andre elever.
- b. Udvidet social og lægelig bistand, idet der foruden det sædvanlige tilsyn fra skolelæge, skolesundhedsplejerske og skoletandlæge må være mulighed for bistand fra fysioterapeut og speciallæger.
- c. Praktisk hjælp for ikke selvhjulpne elever. Her tænkes dels på fysisk handicappede elever, dels på de yngste elever, der endnu ikke kan klare personlig hygiejne, spisning o. lign. Denne hjælp kan ydes af ikke-læreruddannet personale (skolehjælpere).

Undervisningen af elever med generelle indlæringsvanskeligheder skal foregå i lokaler, der efter deres størrelse og indretning må anses for egnede til formålet, jfr. bekendtgørelsens § 17.

Til specialklasser bør der, under hensyn til undervisningens individualisering med et heraf følgende større materialebehov, beregnes et lokale af almindelig klassestørrelse. Tekniske hjælpemidler og tilsvarende stimulerende undervisningsmaterialer bør være til rådighed i lokalet i fornødent omfang, og opbygningen af et klassebibliotek, der dækker såvel faglige emner som skønlitteratur og er afpasset i sværhedsgrad efter elevernes læsestandpunkt, er af afgørende betydning for undervisningen.

Til en undervisningsklinik vil arealbehovet være nogenlunde det samme som til specialklasser. Foruden at fungere som undervisningslokale for elever med generelle indlæringsvanskeligheder og rumme de for denne undervisning og for eventuel specialundervisning i de al-

mindelige klasser nødvendige materialer og hjælpemidler, skal klinikken tillige tjene som idécenter for klassens lærere med hensyn til hjælpemidler og metoder ved undervisningen, herunder begynderundervisning af elever med generelle indlæringsvanskeligheder. Det vil være ønskeligt, at lokalets struktur kan tilpasses skiftende elevtal og arbejdsformer. Ved opdeling af lokalet bør der afsættes et område, hvor læreren kan koncentrere sig om arbejdet med den enkelte elev eller mindre grupper af elever. Det kan endvidere være hensigtsmæssigt at indrette afskærmede arbejdspladser til enkeltmandsundervisning, såkaldte »studie-bokse«.

Til holdundervisning beregnes et lokale af mindst halv klassestørrelse.

Elever, der på grund af fysiske handicap, herunder nedsat syn eller hørelse, måtte have behov for særligt apparatur eller inventar, skal have det nødvendige udstyr stillet til rådighed af skolen, for så vidt tildeling af disse hjælpemidler ikke er hjemlet i anden lovgivning.

Bekendtgørelse om folkeskolens specialundervisning af elever med generelle indlæringsvanskeligheder.

I henhold til § 3, stk. 2, i lov nr. 313 af 26. juni 1975 om folkeskolen fastsættes følgende bestemmelser om specialundervisning eller anden specialpædagogisk bistand for elever med generelle indlæringsvanskeligheder:

I. Begreb og formål.

§ 1. Bestemmelserne i denne bekendtgørelse omfatter elever, som på grund af generelle indlæringsvanskeligheder har behov for særlig støtte og hensyntagen, for så vidt de ikke bør henvises til specialskoler uden for folkeskolen.

Stk. 2. Formålet med specialundervisningen er at fremme elevernes udvikling i overensstemmelse med de i folkeskolelovens formålsbestemmelse angivne retningslinier og at støtte dem ved overgangen fra skole til erhvervsliv.

II. Former for specialundervisning.

§ 2. Specialundervisningen kan gives under følgende former:

1. Specialundervisning i *klassen*, hvor eleverne fortsat undervises i deres almindelige klasse, men med bistand i enkelte timer af en særlig lærer, jfr. § 16.

2. Specialundervisning på *hold*, hvor eleverne modtager en del af undervisningen i det pågældende fag, mens de i øvrigt følger undervisningen i deres egen klasse.

3. Specialundervisning i *undervisningsklinik*, hvor eleverne modtager hele undervisningen i det pågældende fag, mens de i øvrige fag følger undervisningen i deres egen klasse, jfr. dog § 9, stk. 3.

4. Undervisning i *specialklasse*, hvor eleverne undervises i alle fag, således at tilhørsforholdet til deres almindelige klasser ophører, jfr. dog § 9, stk. 3. Sådanne klasser kan placeres på en almindelig skole eller en specialskole.

5. *Enkeltmandsundervisning*, hvor elever enkeltvis modtager en del af eller hele undervisningen i et eller flere fag, mens de i øvrigt bevarer tilhørsforholdet til deres klasse.

§ 3. Ved skoler, hvor behovet for specialundervisning af elever med generelle indlæringsvanskeligheder ikke kan begrunde, at der oprettes en undervisningsklinik, jfr. § 2, nr. 3, kan der i stedet oprettes en skoleklinik, som tillige modtager elever med andre skolemæssige vanskeligheder end forudsat i § 1.

§ 4. Bestemmelser om oprettelse af specialundervisning efter § 2, nr. 3 og 4, og § 3 optages på skoleplanen.

§ 5. Antallet af elever, der undervises sammen, må ikke overstige 4 på hold og 6 i undervisningsklinik eller skoleklinik.

Stk. 2. En undervisningsklinik eller skoleklinik kan modtage indtil 12 elever i timer, hvor undervisningen varetages af 2 lærere i fællesskab.

Stk. 3. I årgangsdelte specialklasser må elevtallet ikke ved skoleårets begyndelse overstige 6 i 1. og 2. specialklasse og 10 i 3.-10. specialklasse. Hvor en specialklasse omfatter elever fra 2 sammenhængende klassetrin, må elevtallet ikke ved skoleårets begyndelse overstige 5, henholdsvis 8 elever.

Stk. 4. I specialklasser med 8 elever eller derover anvendes på 3.-6. klassetrin mindst følgende antal deletimer:

Forventet elevtal ved skoleårets begyndelse	8	9	10
Deletimer	3	4	4

Der kan på undervisningsplanen optages bestemmelse om, at der i stedet for deletimer kan indføres timer, i hvilke hele klassen undervises af to lærere i fællesskab. Gennemførelsen af to-lærer ordningen forudsætter i de enkelte tilfælde de pågældende læreres tilslutning.

§ 6. Den ugentlige undervisningstid for specialundervisning efter § 2 og § 3 fastsættes i undervisningsplanen.

Stk. 2. Undervisningsklinikker (skoleklinikker) skal være åbne mindst 25 ugentlige timer.

Stk. 3. Den ugentlige og daglige undervisningstid for elever, som modtager specialundervisning efter § 2, nr. 2 og 5, kan med forældrenes samtykke overstige de i folkeskolelovens § 14, stk. 1 og 2, fastsatte maksimale timetal.

§ 7. Elever med generelle indlæringsvanskeligheder vil tillige kunne henvises til folkeskolens øvrige arter af specialundervisning efter de herom gældende regler.

III. Fremgangsmåden ved henvisning til og ophør af specialundervisning.

§ 8. Ved henvisning til specialundervisning efter § 2 og § 3 anvendes følgende fremgangsmåde:

1. Klasselæreren indstiller eleven til skolepsykologisk undersøgelse, når han skønner, at elevens indlæringsvanskeligheder er af alvorlig karakter. Initiativet til undersøgelsen kan også udgå fra elevens øvrige lærere, skolelægen, forældrene eller fra eleven selv. Forud for indstillingen drøfter klasselæreren elevens forhold med de øvrige lærere og med forældrene og eleven og søger herunder bl. a.

klarlagt, i hvilken grad handicappet påvirker elevens udbytte af skolegangen. Indstillingen sker gennem skolens leder med skolelægens påtegning.

2. Skolepsykologen foretager - eventuelt med bistand af andre sagkyndige - en undersøgelse, hvori indgår samtale såvel med eleven og dennes forældre som med klasselæreren. Der tilsendes skolens leder og skolelægen en skriftlig rapport om undersøgelsen.

3. I tilslutning til rapporten og efter samråd med eleven og forældrene stiller skolepsykologen forslag om, under hvilken form specialundervisning bør gives, eller hvilke andre foranstaltninger der bør træffes fra skolens side for at hjælpe eleven.

4. Beslutning om henvisning til specialundervisning træffes af skolens lærerråd på grundlag af skolepsykologens forslag. Lærerrådet kan dog bemyndige elevens lærere til at træffe beslutningen. Forældrene skal have underretning om beslutningen, der kan indbringes for skolenævnet til endelig afgørelse, jfr. skolestyrelseslovens § 62, stk. 1, og § 27, stk. 2.

§ 9. Skolepsykologen følger udviklingen hos de elever, der henvises til specialundervisning, bl. a. gennem regelmæssige drøftelser med den lærer, der forestår undervisningen, og med forældrene og klasselæreren.

Stk. 2. På grundlag af disse drøftelser tager skolepsykologen mindst én gang om året stilling til, om specialundervisningen kan begrænses, eller om den eventuelt bør udvides. Har eleven kun modtaget en del af undervisningen i det pågældende fag som specialundervisning, jfr. § 2, nr. 1, 2 og 5, skal skolepsykologen rådføre sig med klassens lærer i det pågældende fag. Beslutning om, hvornår specialundervisning kan ophøre, træffes af skolens lærerråd på grundlag af en indstilling fra skolepsykologen, jfr. § 8, nr. 4. Forældrene skal underrettes om ændringer i elevens undervisningssituation.

Stk. 3. Fra specialklasser kan eleverne føres gradvis tilbage til den almindelige undervisning ved i en periode at modtage undervisning begge steder. På tilsvarende måde kan en elev fortsætte i undervisningsklinik (skoleklinik) i et mindre antal timer, efter at eleven i øvrigt har genoptaget undervisningen i det pågældende fag i sin egen klasse.

IV. Undervisningen i specialklasser.

§ 10. For specialklasser udarbejdes særlige læseplaner og timestfordelingsplaner. For disse planer gælder de i stk. 2 og 3 nævnte fravigelser fra folkeskolelovens § 4 og § 7 om undervisningen på henholdsvis 1.-9. klassetrin og 10. klassetrin.

Stk. 2. Undervisningen på 1.-9. klassetrin omfatter for alle elever de i folkeskolelovens § 4, stk. 1, nævnte obligatoriske fag, dog således at

undervisningen i historie, geografi og biologi gives på 1.-7. klassetrin,

undervisningen i engelsk gives på 6. og 7. klassetrin,

undervisningen i fysik/kemi gives på 8. og 9. klassetrin, og

uddannelses- og erhvervsorientering gives som selvstændigt fag på 8. og 9. klassetrin.

Der skal tilbydes eleverne undervisning i engelsk og tysk på 8. og 9. klassetrin.

Undervisningen kan ved bestemmelse på undervisningsplanen tilrettelægges som ikke-fagdelt undervisning i videre omfang end anført i folkeskolelovens § 4, stk. 3.

Stk. 3. Undervisningen på 10. klassetrin omfatter for alle elever dansk, regning/matematik, uddannelses^ og erhvervsorientering, samtidsorientering og idræt.

Der skal tilbydes eleverne undervisning i kristendomskundskab.

§ 11. Den ugentlige undervisningstid for eleverne i specialklasser skal ligge inden for de i folkeskolelovens § 14, stk. 1, anførte timestrammer, dog således at den ugentlige undervisningstid for elever på 10. klassetrin, som vælger arbejdspraktik, hvor eleverne udstationeres på en arbejdsplads i en længere periode, nedsættes til 12-19 timer.

V. Andre bestemmelser.

§ 12. En elev med generelle indlæringsvanskeligheder, der har usædvanlig store vanskeligheder i faget engelsk, således at det ikke skønnes hensigtsmæssigt at give eleven specialundervisning i faget, herunder eventuelt enkeltmandsundervisning, kan med forældrenes samtykke fritages for undervisning i dette fag. Afgørelse herom træffes af skole-

nævnet efter indstilling fra skolepsykologen, der forinden skal rådføre sig med elevens lærer. Det er en betingelse for fritagelse, at eleven fortsat modtager specialundervisning i andre fag efter behov.

§ 13. Flytter en elev, der får specialundervisning, til en anden skole, herunder en skole uden for folkeskolen, skal denne snarest muligt orienteres om, under hvilken form specialundervisningen har fundet sted. Denne orientering gives i forbindelse med flyttebeviset. Samtidig tilbagesendes rapporten om den skolepsykologiske undersøgelse til skolepsykologen.

Stk. 2. Optages eleven i en skole, der ikke betjenes af skolepsykologisk rådgivning, sender skolepsykologen en rapport om sin seneste undersøgelse til den pågældende skoles leder, medmindre forældrene ønsker, at skolen alene orienteres efter reglen i stk. 1.

§ 14. Hvis en elev ved skolegangens ophør har behov for fortsat specialundervisning, kuratorbistand eller social rådgivning, orienterer skolepsykologen forældrene og eleven om mulighederne for at få denne bistand.

§ 15. Skolen skal medvirke til, at en elev ikke som følge af manglende evne til at honorere de boglige krav afskæres fra fortsat uddannelse tilpasset elevens lyst og anlæg. Skolepsykologisk rådgivning (kurator) bør i fornødent samarbejde med arbejdsformidlingen og social- og sundhedsforvaltningen drage omsorg for, at elevens erhvervsmuligheder udnyttes bedst muligt.

§ 16. Specialundervisning af elever med generelle indlæringsvanskeligheder gives af lærere, der gennem særlig uddannelse har kvalificeret sig hertil.

Stk. 2. Specialundervisning på hold og enkeltmandsundervisning kan dog indtil videre varetages af lærere uden specialuddannelse, men med praktisk erfaring inden for området.

§ 17. Undervisning af elever med generelle indlæringsvanskeligheder skal foregå i lokaler, der efter deres størrelse og indretning må anses for egnede til formålet.

§ 18. Bekendtgørelsen træder i kraft den 1. august 1979, men vil efter de stedlige skolemyndigheders bestemmelse kunne anvendes i skoleåret 1978/79.

Stk. 2. Cirkulære nr. 191 af 4. august 1961 om specialundervisning af svagtbegavede børn ophæves.

Undervisningsministeriet, den 25. august 1978.

RITT BJERREGAARD.

/ P. Bilfeldt.

Vejledende time- og fagfordelingsplan for specialklasser

Fag/Klasstrin	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10a	10b*)
dansk	6	6	7	7	7	7	7	6	6	6	4
”klassens time”	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
regning/matematik	4	4	5	5	5	4	5	5	5	5	5
idræt/svømning	2	2	2	2	2+1	2+1	2	2	2	2	2
kristendomskundskab	1	1	1	1	1	1		1	1	T(1)	T(1)
formning	2	2	2	2	1	p.fag	p.fag				
musik/rytmik	2	2	2	2	1	p.fag	p.fag				
orientering (historie, geografi og biologi)	2	2	2	3	3	4	4				
uddannelses- og erhvervsorient.								2	2	2	2
samtidsorientering								3	3	4	2
håndarbejde				2	2	p.fag	p.fag				
sløjd					2	3	p.fag				
fysik/kemi								2	2		
hjemkundskab					3	3	p.fag				
engelsk						2	2	T(2)	T(2)		
tysk								T(2)	T(2)		
p.fag						2	9				
valgfag og tilbudsfag								2-8	2-8	4-10	
ugentligt timetal	20	20	22	25	29	30	30	24-30	24-30	24-30	16

*) Eleven er i arbejdspraktik

Vejledende time* og fagfordelingsplan for ikke-fagdelt undervisning i specialklasser

Fag/Klassetrin	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	10*)
Dansk	Basis	Basis	Basis	Basis	Basis	Basis	Basis	Basis	Basis	Basis	Basis
Klassens time											
Regning/matematik											
Kristendomskundskab											
Orientering											
Samtidsorientering											
Erhvervsorientering											
Engelsk						Basis	Basis				
Tysk								Tilbud			
Fysik/kemi								Basis			
Formning	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM				
Musik/rytmik						PM Valg	PM Valg				
Idræt/svømning	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM
Håndarbejde											
Sløjd					PM	PM	PM				
Hjemkundskab						Valg	Valg				
Valgfag og tilbudsfag											
	15/20	15/20	18/23	20/25	23/29	24/30	24/30	24/30	24/30	24/30	12/19

*) Eleven er i arbejdspraktik

Bemærkninger til vejledende time- og fagfordelingsplaner for specialklasser

En classes timer bør fordeles på så få lærere som muligt. Dette er især vigtigt på de første klassetrin. Her bør en classes timer fordeles på 2 højst 3 lærere.

Fagene kristendomskundskab, orientering og engelsk bør som regel læses af dansklæreren.

Idet der henvises til bekendtgørelsens § 10, stk. 2, punkt 3, hvorefter undervisningen kan tilrettelægges som en ikke fagdelt undervisning, peges der på mulighederne for

1. fagintegration, hvor undervisningen planlægges på en sådan måde, at samme emneområde belyses ud fra forskellige fags indhold og metoder,
2. fagsamarbejde, hvor to eller flere fags lærere samarbejder om planlægning af undervisning omkring beslægtede emner,
3. periodelæsning, hvor samme lærer underviser samme klasse i flere fag, og
4. integrering af fagene musik og idræt i 1.-3. skoleår i fagene dansk, regning/matematik og formning.

Ifølge de vejledende time- og fagfordelingsplaner gives der undervisning i håndarbejde på 4. og 5. klassetrin, i sløjd og hjemkundskab på 5. og 6. klassetrin. Der henvises i den forbindelse til folkeskolelovens § 4, stk. 4, hvorefter undervisningen i formning, musik, håndarbejde, sløjd og hjemkundskab kan gives i videre omfang end fastsat i lovens § 4, stk. 1, nr. 3 og 5.

Af den vejledende time- og fagfordelingsplan for ikke-fagdelt undervisning fremgår det, på hvilke klassetrin de enkelte fag er obligatoriske og på hvilke de er tilbuds- og valgfag. Der er p-fag på 6. og 7. klassetrin samt valgfag og tilbudsfag på 8.-10. klassetrin.

Elevtallet på valgfaghold bør i gennemsnit ikke overstige 4.

Ole Varming m. fl.:

Svagt begavede børn I, København 1974, Gyldendals pædagogiske bibliotek.

Paul Thomsen m. fl.:

Svagt begavede børn II, København 1974, Gyldendals pædagogiske bibliotek.

Arne Søgård og Ole Varming:

Svagt begavede børn III (en artikelsamling), København 1975, Gyldendals pædagogiske bibliotek.

Den danske forlæggerforening:

Pædagogik, psykologi, sociologi, København 1978, Fagkatalog.

Grunnskolerådet:

Undervisning av elever med udviklingshemning, Del I, Oslo-Bergen-Tromsø 1977.

Grunnskolerådet:

Undervisning av elever med udviklingshemning, Del I, studiehefte, Oslo 1978.

Läroplan för grundskolan:

Supplementet för specialundervisning. Sibers Förlag, Stockholm.

Läromedelsförteckning för specialundervisningen, Skolöverstyrelsen, 1978, Stockholm.

H. M. Warnock:

Special Educational needs, London 1978.

I øvrigt henvises til kataloger over specialpædagogisk litteratur fra Danmarks Pædagogiske Bibliotek, Lersø Parkallé 101, 2100 Kbh. Ø. samt fra Landscentralen for undervisningsmidler, GI. Kongevej 164, 1850 Kbh. V.

Sekretariatet for Nordisk Kulturelt Samarbejde, Snaregade 10, 1205 Kbh. K. har udsendt forskningsrapporter om specialundervisning i de nordiske lande.

Tidsskrifter:

1. Dansk tidsskrift for specialpædagogik. Ekspedition: S. P. Christensen, Højmarksvej 9, 6670 Holsted.
2. Skolepsykologi. Ekspedition: Erik Pedersen, Snerlevej 67, 3000 Helsingør.
3. SÅ-pædagogen. Ekspedition: Brolæggerstræde 14, 1211 København K.
4. Læsepædagogen. Ekspedition: Stationsvej 26, 2791 Dragør.
5. Nordisk tidsskrift for specialpædagogik. Ekspedition: S. Troels Berg, Skippervænget 5B, 2791 Dragør.
6. Exceptional Children, Washington D.C., 1920 Association Drive, Reston, Virginia 22091, USA.
7. The Exceptional Child, University of Queensland, St. Lucia, Australia 4067.
8. International Journal Rehabilitation Research, Editorial Office, Neuburger Strasse 13 a, 7512 Rheinstetten 3, Germany.

Der kan tegnes abonnement på udenlandske tidsskrifter gennem: Statsbibliotekerne, Tidsskriftlæserkredsen, 8000 Århus C.

Undervisningsvejledning for folkeskolen

1976

1. Dansk
2. Fremmedsprog
3. Undervisningsmidler
4. 1.-2. klassetrin
5. Idræt
6. Formning
7. Sløjd
8. Håndarbejde
9. Hjemkundskab
10. Musik
11. Geografi
12. Biologi
13. Kristendomskundskab
14. Fysik/kemi
15. Regning/matematik
16. Børnehaveklasser
17. Færdselslære
18. Fremmede religioner og andre livs-
anskuelser
19. Uddannelses- og erhvervsorientering
20. Sundhedslære
21. Maskinskrivning
22. Fotolære
23. Drama
24. Filmkundskab
25. Motorlære
26. Arbejds-kendskab
27. Elektronik
28. Barnepleje

1977

1. Klasselærerfunktionen
2. Samarbejde mellem skole og hjem
3. Samtidsorientering
4. Historie
5. Sygeundervisning

1979

1. Fremmedsprogede elever
2. Specialundervisning

Med hensyn til *seksualoplysning* henvises til »Vejledning om seksualoplysning i folkeskolen«, Folkeskolens Læseplansudvalg 1971.

Vedrørende spørgsmål om *undervisningslokalers* udformning og indretning henvises til »Projekteringsgrundlag for folkeskoler«, Folkeskolens Byggeudvalg 1973.